

Az állatok magánjogi státusza – Történeti és összehasonlító jogi vizsgálat

The Status of Animals under Private Law – Historical and Comparative Legal Analysis

The protection of animals and the development of the related legal environment is one of the most pressing issues of our time. The civil law status of animals is particularly important, alongside the more traditional public law and criminal law regulations governing the protection of animals. How animals are treated under civil law reflects the way we view them, and whether they are defined as objects or sentient beings can have an impact on animal protection legislation. In the context of the civil law status of animals, I analyze the Roman law roots of their legal assessment. I consider this particularly important given that Roman law had a decisive influence on the development of civil law in continental European legal systems, formed the basis of civil codes, and influenced legal practice even in countries that did not directly adopt it. The civil legal status of animals is currently a constantly changing area of jurisprudence that is the focus of research. In line with international trends, civil law regulations concerning animals are constantly evolving in Europe, emphasizing and recognizing the sentient nature of animals. In this paper, I examine the impact of the civil law status of animals on legal practice through a presentation of the case law of three countries: Austria, Switzerland, and Hungary. The differences between the civil law rules of these countries allow us to analyse the extent to how the legal status of animals as objects influences their treatment in civil law cases.

Keywords: private law status of animals, animal welfare, animals as sentient beings, Roman law, property law

1. Bevezetés, a téma aktualitása

A vadon élő állatok és a háziállatok védelme és a megfelelő jogi környezet kialakítása korunk egyik sürgető kérdése,¹ ami az állatjóléti jogszabályok világszerte tapasztalható, példátlan mértékű változásában is megmutatkozik. Az állatok védelmét szolgáló jogszabályok szükségességét az állatok nem tisztelő emberi tevékenységek váltották ki. A társadalmi normák nem bírtak elégséges visszatartó erővel, ezért szükségessé vált az állami fellépés a jogalkotás által, nevezetesen a norma

1 Az élővilág komplexitását jól illusztrálja Konrad Lorenz etológus gondolata: „Ha egy komplex biótóp-rendszerből (és a mocsár is ilyen) kivesszük egy fajt, nem tudhatjuk, milyen hatással lesz ez a számtalan másikra. Erről a területről nagyon keveset tudunk. Ez nem csak a mocsárra igaz, hanem minden élő rendszerre. Sokan feltehetik a kérdést: „Miért van szükségem mindezekre? Miért van szükségem egy mocsári békára a boldogságomhoz? Nos, nem egy adott fajról van szó, hanem a rendszerről. Az egyensúlyban lévő természet utánozhatatlan szépséggel bír, és elengedhetetlen ahhoz, hogy az ember ember maradjon.” LORENZ, Rettet die Hoffnung 132.

közvetlen végrehajthatósága által, mely befolyásolhatja és alakíthatja a közösség értékeit.² Ahogy az állatvédelem szerepe egyre inkább előtérbe kerül, a jogi eszközök köre is világszerte bővül. A cél nyilvánvalóan nem más, mint annak biztosítása, hogy az állatvédelemre vonatkozó magatartási szabályok általánosan elfogadottak és jogi végrehajtás nélkül is érvényesíthetők legyenek, ami természetesen megközelítésváltást igényel. Az állatok védelme azonban összetett kérdés mind státuszuk, mind a rájuk alkalmazandó jogi szabályozás tekintetében. Az állatokra és bizonyos fajokra vonatkozó nézeteinket befolyásolhatják a vallási szokások, gazdasági érdekek és egyéb hagyományok, amelyek a történelem során jelentős változásokon mentek keresztül.³

Az állatok jogi védelme elsősorban a közjogi és a büntetőjogi intézkedések révén biztosítható, de az állatok érző lényekként való elismerése az állatokat is érintő polgári jogi jogviszonyok megítélésére is hatást gyakorol. Ezt a tendenciát felismerve a magánjog szerepe az állatok védelmében ma egyre nagyobb prioritást kap. A világ jogrendszerei alapvetően tulajdon tárgyát képező dologként kezelik az állatokat, azonban egyes jogrendszerek formálisan megkülönböztetik őket az élettelen tárgyaktól.⁴ A nemzetközi trendekkel⁵ összhangban az európai polgári jogi szabályozás is folyamatosan változik az állatok jogi státuszát illetően, előtérbe helyezve és elismerve megkülönböztetett értéküket.⁶

E tanulmányban az állatok magánjogi státuszának a joggyakorlatra gyakorolt hatását tekintem át három ország – Ausztria, Svájc és Magyarország – joggyakorlatának bemutatásán keresztül. A választásom azért ezekre az országokra esett, mert jól illusztrálják azt, hogy az állatok dologi jogi státuszán túl milyen mértékben kap szerepet az érző lény mivoltuk elismerése a polgári jog területén: a 2013. évi V. tv. (továbbiakban: Ptk.) a dologra vonatkozó szabályokat az állatokra a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével rendeli alkalmazni. Az osztrák jog szerint az állatok nem dolgok, de eltérő szabályozás hiányában a dolgokra irányadó rendelkezéseket kell alkalmazni, a svájci jog pedig – ugyancsak annak kimondása mellett, hogy az állatok nem dolgok – bizonyos esetekben, így a házassági jog és az öröklési jog területén, külön rendelkezéseket is tartalmaz az állatokra vonatkozóan. Amennyiben azonban speciális szabály nincs, a dolgokra irányadó rendelkezéseket kell alkalmazni az állatokra a svájci jogban is.

Tanulmányomban azt is vizsgálom, hogy e három kódex eltérő dologi jogi szabályai miként jelennek meg a bírói joggyakorlatban, például családjogi és öröklési jogi ügyekben, figyelemmel arra, hogy a jelenlegi rendelkezések egyetlen országban sem eredményeznek az állatok számára

2 SHYAM, *The Legal Status of Animals* 267.

3 „Ha az emberek elfogadnák az állatokkal kapcsolatos egyenlőség elvét, és ennek megfelelően cselekednének, az ember és állat közötti kapcsolat egészen más lenne. Az állattenyésztésben, az állatokon végzett kutatásokban, a bikaviadalokban és rodeókban, a cirkuszokban és állatkertekben, szinte minden vadászatban, valamint sok más, állatok felhasználásával járó tevékenységben és intézményben biztosan nincs garancia az állatok érdekeinek védelmére, semmi, ami egyenlő bánásmódnak tekinthető lenne.” DEGRAZIA, *The Rights of Animals* 30.

4 FASEL – BUTLER, *Animal Rights Law* 9. Ez a megkülönböztetés a jelenlegi szabályok szerint sehol Európában nem biztosít új jogi státuszt az állatoknak, csupán érzékenységük kifejezése. Európai kontextusban a témával kapcsolatos legmesszebb menő kezdeményezés a svájci Bazel kantonban 2022. február 13-án tartott népszavazás volt, amelynek tárgya az volt, hogy az alkotmány garantálja-e a főemlősök élthez és testi épséghez való jogát, de a szavazók 74,5%-a végül nemmel szavazott. A svájci népszavazás is megerősíti azt a tendenciát, hogy az állatok jogainak elismerése Európában jelenleg korlátozott, számos javaslat ellenére. Lásd bővebben: EPSTEIN – BERNET KEMPERS, *Animals and Nature as Rights Holders in the European Union* 1337.

5 BLATTNER, *Protecting Animals within and across Borders* 41.

6 BLATTNER, *Protecting Animals within and across Borders* 41.

új magánjogi státuszt. Az osztrák, a svájci és magyar normák vizsgálatakor funkcionális összehasonlító elemzési módszert⁷ alkalmazok: ezek a példák jól illusztrálják a polgári jogi szabályozás jelenleg is érvényesülő három szintjét, nevezetesen azt, hogy az állatok dologként történő, de mégis differenciált besorolása milyen mértékben befolyásolja megítélésüket a polgári jogi ügyekben.

2. Az állatok magánjogi státuszának római jogi gyökerei

Az állatok jogi megítélésének római jogi gyökereit azért szükséges áttekinteni, mert annak hatását a kontinentális európai jogrendszerek polgári jogának fejlődésére és kodifikációjára a jogtudomány kétségtelen ténynek tekinti.⁸

Az állatoknak a dologi jog tárgyaként történő definiálása a római jogon alapul.⁹ Az állatokat dolognak (*res*) tekintették,¹⁰ ami nem más, mint „*a külvilágnak olyan önálló része, amely tulajdon-ságai folytán más testi tárgytól megkülönböztethető és jogviszonynak önálló tárgya lehet*”.¹¹ A dolgok osztályozási szempontja alapján az állatok forgalomképes ingó dolognak (*res mobiles*) minősültek, amelyek saját erejük által állaguk sérelme nélkül változtathatják helyüket (*res sese moventes*).¹² Az állatokat az ember számára teremtett dologként szemlélték, ezért az állatot a tulajdonos teljes belátása szerint használhatta.¹³ Az ingó dolog feletti tényleges birtok keletkezése és megszűnése kapcsán az állatokra az alábbi rendelkezések vonatkoztak: a tényleges birtok keletkezéséhez állatok esetén elegendő, ha a felek a dolog jelenlétében kifejezésre juttatják átadási és átvételi akaratukat, és a szerző fél azt a szokásos módon birtokba veszi, például az állatot elvezeti.¹⁴ A tényleges birtok (*naturalis possessio*) megszűnik, ha a fogságban tartott vadállat visszanyeri természetes szabadságát,

7 Ugyanez a módszertan látható: SHALA – PUKA – PRATOLA, *Criminalization of Animal Cruelty in Context: An Albanian Perspective* 924.

8 EPSTEIN – BERNET KEMPERS, *Animals and Nature as Rights Holders in the European Union 1337*. Ha eltérő mértékben és módon is, de a természetjogi és a pandektista magánjogi kodifikációs hullámban is szerepe volt a recipiált római jognak. Az osztrák, a svájci és a magyar modell tekintetében elegendő arra utalni, hogy az ABGB (1811) végső tervezetének megszövegezője *Franz von Zeiller*, a római jog és a természetjog bécsi egyetemi tanára volt, a magyar magánjogi kodifikációra hatást gyakorló német BGB (1900) a pandektisztika tudományos eredményeit használta fel, és ugyanennek a kodifikációs hullámnak a gyümölcse volt a svájci ZGB (1907) is. Lásd bővebben: BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS, *Római magánjog* 91–92., HAMZA, *Wege der Entwicklung des Privatrechts in Europa* 86–91., 95–96., 109.

9 FASEL – BUTLER, *Animal Rights Law* 10.

10 BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS, *Római magánjog* 19., lásd még: GORDILHO – SANTOS JÚNIOR, *The Legal Status of Animals in Roman Tradition* 16., 30. „*Romans developed a very characteristic relationship with animals, who were considered important within their pastoral society, offering a specific treatment to these creatures.*” FASEL – BUTLER, *Animal Rights Law* 10. „*Even with the approximation between humans and animals, for Romans, in face of their inability to act in a rational manner, animals are not considered subjects of rights and obligations, but merely things (res) and objects of rights.*”

11 BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS, *Római magánjog* 172.

12 BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS, *Római magánjog* 174., FÖLDI – HAMZA, *A római jog története és intézményei* 280.

13 KELCH, *A Short History of (Mostly) Western Animal Law I*, 30.

14 BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS, *Római magánjog* 182.

a szelídített vad elveszti visszatérési szokását, vagy a háziállat végleg elkóborol.¹⁵ A tulajdonjog¹⁶ eredeti szerzőmódjai között nevesítette a római jog a foglalást (*occupatio*), melyre a gazdátlan dolgok esetében kerülhetett sor.¹⁷ Gazdátlan dolognak, így okkupációra alkalmasnak minősültek a természetes szabadságban élő vadállatok, ezek bárki által elejthetők, elfoghatóak voltak.¹⁸ Az elkóborolt háziállat azonban nem vált uratlanná, elfogása ezért lopásnak minősült.¹⁹ Az állatok dologként történő kategorizálásából következett az, hogy tulajdonosuk abszolút hatalmat gyakorolt felettük,²⁰ így korlátozás nélkül használhatták és megölhették őket.²¹ Az állatok dologként történő egységes meghatározása mellett természetük szerint megkülönböztették a vad és a szelíd (*ferae, mansuetae naturae*) fajokat, azaz ez a differenciálás faji alapú volt, nem pedig az adott állat vad vagy szelíd szokásait követte.²² A háziastított állatok általános ingó vagyontárgyaknak számítottak. Ahhoz, hogy valaki vadállatot birtokolhasson, tényleges ellenőrzést kellett gyakorolnia felette.²³

Ezt a római jogi meghatározást és kategorizálást követve²⁴ az állatokat alapvetően még ma is dolgoknak tekintik, amelyek az emberek tulajdonában lehetnek.²⁵ Mindazonáltal napjainkban a jogalkotó Európa számos országában reagált arra a felismerésre, hogy az állatok érző lények, és ennek szükséges a jogi normákban is megjelenie.

15 BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS, Római magánjog 184.

16 „A tulajdonjog (*dominium, proprietas*) az a dologi jog, amelynél fogva a tulajdonos (*dominus*) a tulajdonjog tárgyául szolgáló dologra bárki jogosulatlan behatását kizárhatja.” BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS, Római magánjog 191.

17 BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS, Római magánjog 191.

18 A római jog nem ismerte a vadászati és halászati jogot. „Az élve elfogott vad az elfogó tulajdonában marad mindaddig, amíg fogva van (pl.: kalitkában, zárt vadaskertben, halastóban). Ha azonban megszökik, ismét uratlanná válik, tehát újból okkupálható (pl.: az elrepült kanári). A szelídített vadak (például a házhoz járó őz, méhek, házigalamb) felett addig marad meg a tulajdonjog, amíg ezek megőrzik visszatérési szándékukat (*animus revertendi*). A kirajzott méheken azonban mindaddig fennmarad a tulajdonjog, amíg a vonulásukat követő tulajdonos szemmel tudja őket tartani.” BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS, Római magánjog 200.

19 „A szelídített vadtól meg kell különböztetni a háziállatot, amely, ha elkóborol vagy akár elvadul is, nem válik uratlanná, elfogása tehát lopásnak minősül.” Nem válik uratlanná az ellenség kezére jutott ló és öszvér sem, rajtuk a korábbi gazda tulajdonjoga feléled. BENEDEK – PÓKECZ KOVÁCS, Római magánjog 201.

20 WIEWIOWSKI – DOSTALÍK, The specific position of the animal, especially a dog in the roman world 1. „The Roman Law considered the dog as a thing and dogs in Roma had the same status as other things (including slaves).”

21 FASEL – BUTLER, Animal Rights Law 10., WIEWIOWSKI – DOSTALÍK, The Specific Position of the Animal, Especially a Dog in the Roman World 1. „The Roman Law considered the dog as a thing and dogs in Roma had the same status as other things (including slaves).”

22 PLESSIS, Borkowski's Textbook on Roman Law 191.

23 PLESSIS, Borkowski's Textbook on Roman Law 191. „Did it matter whether animals were classed as wild or tame? Certainly – the rules as to ownership differed, animals tame by nature being regarded as ordinary movables. But to acquire ownership of a wild animal it was necessary to take effective control of it – wounding an animal, without capturing it, was probably insufficient. It was irrelevant to the question of ownership that the capture occurred on someone else's land, although intentional trespassing could constitute insulting behaviour” „Since the owner of a wild animal ceased to be owner when it escaped from his control, it followed that he was not responsible for any damage caused thereafter.”

24 FASEL – BUTLER, Animal Rights Law 10. „Through European colonisation or voluntary adoption of Western legal norms, the Roman categorisation of animals as thing has also influenced many other legal systems.”

25 FASEL – BUTLER, Animal Rights Law 10.

3. Az állatok jogállására vonatkozó polgári jogi szabályok és joggyakorlat Ausztriában

Az állatok dologi jogállásának a tradicionálistól eltérő meghatározása az osztrák jogban jelent meg először. Az osztrák polgári törvénykönyv, az *Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch* (továbbiakban: ABGB)²⁶ 1811 óta többször módosított, 1988. július 1-je óta hatályos szövegének 285a. §-a kimondja, hogy „*az állatok nem dolgok; őket külön törvény védi*”. A dolgokra alkalmazandó szabályok csak annyiban alkalmazhatók az állatokra, amennyiben nincs más, rájuk alkalmazandó szabály.²⁷ Az állatok nem dolgok kijelentés szakított az osztrák jog korábbi, római jogon alapuló szabályozásával.²⁸ A társadalom állatokra vonatkozó nézeteinek változása megkövetelte a jog reagálását, ami egy sor jogszabályi változást eredményezett, amelyek kifejezetten elutasították a klasszikus római jogi alany/tárgy megkülönböztetést.²⁹

Ausztria példája jelentős hatást gyakorolt más közép-európai országok, többek között Németország, Szlovákia és Svájc polgári jogi szabályaira is.³⁰ Az osztrák polgári jog módosítása és az állatok nem tárgyaknak való nyilvánítása mérföldkő volt az állatok polgári jogi státuszának meghatározásában. Fontos azonban megjegyezni, hogy az ABGB kommentárja alapján „*a 285a. § hatályba lépése nagyrészt szimbolikus, illusztratív jogalkotási aktus volt*”,³¹ és nem sokkal a hatályba lépése után heves kritikát kapott a jogtudomány részéről.³² A kommentár szerint a szakirodalom szinte egyhangúlag elutasítja a rendelkezés normatív tartalmát; és azt csupán a társadalmi érzékenység megnyugtatóként értelmezi, amely az állatok jogi státuszát nem változtatja meg.³³ A rendelkezés célja nem az volt, hogy önálló „állatok” kategóriát hozzon létre.³⁴ A kommentárban foglaltak szerint az állatok „*különleges tárgyak*”: különleges jellegük egyrészt abban rejlik, hogy bizonyos szabályok csak rájuk vonatkoznak, mint ahogy ez a 285a. §-szal³⁵ egy időben hatályba lépett 1332a § esetében is igaz.³⁶ Az állatok azonban kétségtelenül jogi tárgyaknak minősülnek továbbra is, és nem lehetnek jogok és kötelezettségek hordozói.³⁷

26 Az ABGB hatályos szövegét lásd: <https://www.jusline.at/gesetz/abgb> (2025. 01. 20.). Az Osztrák Polgári Törvénykönyv általános jellemzőivel kapcsolatban részletesen: HAMZA, Az európai magánjog fejlődése a kezdetektől a XX. század végéig 151., HAMZA, Die Entwicklung des Privatrechts auf römischrechtlicher Grundlage 112.

27 ABGB 285a § „*Tiere sind keine Sachen; sie werden durch besondere Gesetze geschützt. Die für Sachen geltenden Vorschriften sind auf Tiere nur insoweit anzuwenden, als keine abweichenden Regelungen bestehen.*”

28 Az 1988. július 1-jén hatályba lépett módosítást megelőzően az ABGB 285. §-a vonatkozott az állatokra.

29 BLATTNER, Protecting Animals within and across Borders 243.

30 FASEL – BUTLER, Animal Rights Law 13.

31 FENYVES – KERSCHNER – VONKILCH, Großkommentar zum ABGB 26.

32 FENYVES – KERSCHNER – VONKILCH, Großkommentar zum ABGB 26.

33 FENYVES – KERSCHNER – VONKILCH, Großkommentar zum ABGB 26.

34 FENYVES – KERSCHNER – VONKILCH, Großkommentar zum ABGB 26.

35 FENYVES – KERSCHNER – VONKILCH, Großkommentar zum ABGB 28.

36 ABGB 1332a §: „*Wird ein Tier verletzt, so gebühren die tatsächlich aufgewendeten Kosten der Heilung oder der versuchten Heilung auch dann, wenn sie den Wert des Tieres übersteigen, soweit auch ein verständiger Tierhalter in der Lage des Geschädigten diese Kosten aufgewendet hätte.*” „*Ha egy állat megsérül, a gyógyítás vagy a gyógyítási kísérlet tényleges költségei akkor is fizetendők, ha azok meghaladják az állat értékét, amennyiben egy észszerűen (gondolkodó) állattartó a károsult helyében ezekkel a költségekkel szintén szembesült volna.*”

37 FENYVES – KERSCHNER – VONKILCH, Großkommentar zum ABGB 29.

A polgári jogi szabályozáson túl az állatvédelem Ausztriában alkotmányosan is garantált, és 2013 óta az állami felelősség körébe tartozik.³⁸ „A következő ügyek a szövetségi kormány jogalkotási és a tartományok végrehajtási hatáskörébe tartoznak: az állatvédelem, amennyiben az más jogszabályi rendelkezések alapján nem szövetségi ügy, kivéve a vadászatot és a halászatot.”³⁹ Ennek alapján az osztrák alkotmány nem kizárólag a fajok és a biológiai sokféleség védelmét tartalmazza, hanem az állatok védelmét is, mint egyéni védelmet.⁴⁰

A következőkben az állatok polgári jogi státuszával kapcsolatos osztrák bírósági döntéseket tárgyalom. A házasság felbontásáról szóló döntésében (1Ob128/17f)⁴¹ az osztrák bíróság a házastársak közös kutyájával kapcsolatban kimondta, hogy: „Az eljárásban mindkét fél helyesen feltételezte, hogy az ABGB 285a. §-ának alapvető rendelkezése szerint az állatok nem dolgok, különleges törvények védik őket, és a vagyona vonatkozó rendelkezések csak annyiban alkalmazandók az állatokra, amennyiben nincsenek eltérő szabályok. Így a kutyát a házasság felbontása utáni vagyonmegosztás során vagyontárgyként kell kezelni – éppen azért, mert nincsenek eltérő rendelkezések. Amint azt az állatvédelmi törvény 24a §-a is mutatja, (az állat) általában valakinek a tulajdonában van. A házasság alatt szerzett és családi kutyaként tartott kutya ezért a házasság utáni vagyonmegosztás tárgyát képezi; eltérő szabályok vonatkoznak a házasságba hozott kutyára, vagy az egyik házastárs személyes használatát vagy szakmájának gyakorlását szolgáló kutyára (a házassági törvény 82. § 1. bekezdés (2) pontja); mint például a munkakutyára, mint a mentőkutya, a szolgálati kutya vagy a terápiás kutya.”⁴²

38 Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG) StF: BGBl. Nr. 1/1930 (WV) idF BGBl. I Nr. 194/1999 (DFB).

39 Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG) StF: BGBl. Nr. 1/1930 (WV) idF BGBl. I Nr. 194/1999 (DFB) Article 11. (1) „Bundessache ist die Gesetzgebung, Landessache die Vollziehung in folgenden Angelegenheiten: (...) 8. Ziffer: Tierschutz, soweit er nicht nach anderen Bestimmungen in Gesetzgebung Bundessache ist, jedoch mit Ausnahme der Ausübung der Jagd oder der Fischerei.” „A következő ügyekben a jogalkotás szövetségi, a végrehajtás pedig tartományi hatáskörbe tartozik: (...) 8. pont: Állatvédelem, amennyiben az más jogszabályi rendelkezések értelmében nem szövetségi hatáskörbe tartozik, kivéve azonban a vadászatot és a halászatot.”

40 VETTER, Az állatkinzás szabályozása gazdasági és társadalmi mutatók tükrében 102.

41 European Case Law Identifier ECLI:AT:OGH0002:2017:0010OB00128.17F.0830.000.

42 Az ítélet indoklása szerint „A házastársak a házassági törvény 55a. §-a szerinti házasságuk közös meggyezéssel történő felbontása alkalmával az egyezségben részletesen megállapodtak abban, hogy a kutya költségeit (különösen az állatorvosi költségeket, a biztosítást, az adót, valamint az élelmiszerköltségeket) 50:50 arányban viselik. A további gondozás költségeit is egyenlően kellett megosztani arra az időszakra vonatkozóan, amikor mindkét házastárs fő lakóhelye még Bécsben volt. Az ezt követő időszakra, azaz amikor [az alperes] fő lakóhelye Bécsen kívül, 2016. augusztus 1-jétől S****-ban volt, az egyezségben úgy állapodtak meg, hogy az alperes kizárólagos felelősséget vállal a kutyáért, míg a felperes vállalta, hogy attól az időponttól kezdve havi átalányösszeget fizet neki a tényleges költségektől függetlenül a további gondozásért. A fennmaradó költségeket továbbra is 50:50 arányban osztották meg, az egyezségnek megfelelően. Az „5. Általános záradék” alatt a felek kijelentették többek között azt is, hogy „nincs további követelésük egymással szemben a házassági vagyon és a házassági megtakarítások megosztása, illetve a házastárs azok megszerzéséhez való hozzájárulása miatt”, és rögzítették, hogy „Ezzel a megállapodással a kérelmezők közötti, a házassággal és annak felbontásával kapcsolatos minden kölcsönös igény rendezésre és egyeztetésre került. A felek ezért lemondanak az EbeG 81. §-a és az azt követő §-ok szerinti kérelem benyújtásának jogáról. Az elsőfokú bíróság elutasította a mikrochip-számmal részletesebben leírt szukakutya kizárólagos tulajdonjogára vonatkozó kérelmet, és elutasította a jegyzőkönyv helyesbítését.”

A házasság felbontásával kapcsolatban a bíróság a következő döntést hozta egy macska elhelyezésével kapcsolatban⁴³ (1Ob254/22t)⁴⁴: „*Jogi szempontból az elsőfokú bíróság megállapította, hogy a háziállatok megosztását nem csak azok értéke határozza meg, hanem mindenekelőtt az állat és a házastársak közötti érzelmi kötődés, és fordítva.*” Az állat jóléte azonban „*nem olyan döntő fontosságú, mint a gyermek jóléte a szülői felügyeletről szóló döntés során*”. Ebben a konkrét esetben a macskát a férfinak ítélték, mert ő volt szorosabb érzelmi kötődésben a macskával, és a nő, azzal, hogy a macskát eltávolította a megszokott környezetéből, saját igényeit helyezte az állat jóléte elé. Figyelembe vette a bíróság azt is, hogy a férfi, mint a „*kevésbé vétkes*” volt házastárs, „*bizonyos mértékig*” kiválaszthatta a neki kiosztandó tárgyakat. A 128/17f számú határozatra hivatkozva a bíróság hangsúlyozta, hogy „*a házasság felbontása utáni vagyonmegosztás során a háziállatokat vagyontárgyként kell kezelni*”. Ez az ABGB 285a. §-nak rendelkezése alapján is érvényes, amely szerint az állatok nem dolgok, hanem különleges törvények védik őket, és a dolgokra vonatkozó rendelkezések csak annyiban alkalmazandók az állatokra, amennyiben nincsenek eltérő szabályok. Ilyen eltérő szabályok a jelen esetben nem léteznek. A házasság alatt szerzett „*családi állatok*” ezért az osztrák házassági törvény, az *Ehegesetz*⁴⁵ (EheG) 81. §-a és az azt követő §-ok szerint oszthatók meg. A házassági törvény 82. § (1) bekezdésének 2. pontja szerint ez alól kivételt képeznek azok a háziállatok, amelyeket a házasságkötés előtt már tartottak, vagy amelyeket kizárólag az egyik házastárs személyes használatára vagy szakmai tevékenységéhez (pl. mentő, szolgálati vagy terápiás kutyák) tartanak (1 Ob 128/17f).⁴⁶

A bíróság állat elhelyezésével kapcsolatban hangsúlyozza a méltányosság elvét: „*Nincs értelme az állat megosztásának, ha – mint ebben az esetben – a házastársakat nem elsősorban az állat anyagi értéke, hanem az állathoz fűződő érzelmi kötődésük érdekli. Ilyen esetekben az állat megosztásáról az anyagi érték alapján dönteni nem lehet. Bár a vagyonmegosztásra vonatkozó törvény nem tartalmaz konkrét rendelkezéseket a házasság után a háziállatok megosztásáról, a EheG 83. § (1) bekezdéséből következik, hogy ezt is méltányosság alapján kell megtenni. Ebben az esetben, mivel nincsenek releváns gazdasági érvek az állat megosztására, a méltányosság elvével összhangban a döntést a házastársak erősebb vagy gyengébb érzelmi kapcsolatára kell alapozni. A döntés fő okai a következőképpen foglalhatók össze: A házasság felbontását követően az egyik házastársnak juttatott háziállat megosztását*

43 Az ítélet indoklása szerint: A felek házasságát a 2021. december 3-i ítélet jogilag felbontotta. Ugyanezen a napon hozott határozatában az elsőfokú bíróság a JN 40a §-nak megfelelően úgy döntött, hogy a férfi azon kérelmét, amelyben a házasság alatt szerzett és a felek által háziállatként tartott „F*” nevű macska visszaszolgáltatását kérte, az EheG 81. §-a és az azt követő §-ok szerinti nemperes vagyonmegosztási eljárásban kell elbírálni. A férfi a macska átadására irányuló kérelmét elsősorban azzal indokolta, hogy ő érzelmileg jobban kötődik az állathoz. A nő titokban magával vitte az állatot, amikor elköltözött a családi otthonból, és kiszakította a számára megszokott környezetből, amelyben egy másik macska is élt (amely a férfinál maradt). Ez az „*állatjóléti törvények szerint megkérdőjelezhető*” volt, és azt mutatta, hogy a nő nem képes gondoskodni az állatról alkoholfüggősége miatt. A nő ellenezte a macska a férfinak történő átadását. Az állat egy (elhunyt) macska „*pótlása*” volt, amelyet ő hozott a házasságba, és ezért „*neki*” vásárolták. Szinte kizárólag ő gondoskodott a macskáról, és „*kölcsönös*” szoros érzelmi kötődés alakult ki közöttük. A férfi nem volt képes megfelelő gondoskodást nyújtani a macskának. Kevés érdeklődést mutatott iránta, és ritkán vállalt gondozási feladatokat. Mielőtt a nő elköltözött a családi otthonból, a házastársak megegyeztek abban, hogy a nő azt a macskát viszi magával, amely nem kötődött az adott helyhez. Ő képes volt gondoskodni róla. Első fokon a nő azt is kérte, hogy a férfinál maradt macskát is neki ítéljék.

44 European Case Law Identifier ECLI:AT:OGH0002:2023:0010OB00254.22T.0127.000.

45 Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Ehegesetz, Fassung vom 30.09.2025.

46 1Ob254/22t.

*méltányosság alapján kell elvégezni. Felismerhető pénzügyi érdekek hiányában a döntő tényező az, hogy melyik házastársnak van erősebb érzelmi kapcsolata az állattal. Ettől csak akkor lehet eltérni, ha az ilyen megosztás összeegyeztethetetlen az állatjóléti előírásokkal.*⁴⁷

A hivatkozott bírósági döntések alapján megállapítható, hogy bár az állatok az ABGB rendelkezései szerint nem minősülnek dolognak, a házasság felbontása esetén eltérő rendelkezés hiányában a dologra alkalmazandó szabályokat kell alkalmazni, és az állatokhoz fűződő érzelmi kötődés csak a méltányosság elve alapján vehető figyelembe.

Az állatok polgári jogi státuszával kapcsolatos fontos döntés két csimpánz esete, amely Ausztriában jelentős érdeklődést váltott ki. (4 Ob 544/89) A hivatkozott döntés kiindulási pontja, hogy az 1980-as években 12 csimpánzt hoztak Sierra Leonéból Bécsbe az Immuno laboratóriumba orvosi kísérletek céljából, de engedély nélkül, ezért az állatokat elkobozták és két csimpánzt, *Hiasl* és *Rosit*, a bécsi állatmenhelynél helyezték el. A bécsi bíróság úgy döntött, hogy az Immuno megsértette a CITES-egyezményt, és nem jogosult a majmok tartására. A lefoglalási döntéseket később a közigazgatási bíróság jogellenességre hivatkozva megsemmisítette, és az állatmenhelyt arra kötelezte, hogy adja vissza a majmokat. Az állatmenhely ezt megtagadta, arra hivatkozva, hogy *Rosi* és *Hiasl* különös szenvedésnek lenne kitéve, mivel az állatmenhelybe való átszállításuk óta a fajuknak leginkább megfelelő körülmények között tartották őket, és viszonylag nagy mozgásszabadságot élveztek; az Immuno viszont kis ketrecekbe akarta helyezni a két csimpánzt, hogy gyorsan elkaphassák őket, ha kísérletekhez kell felhasználni őket.⁴⁸ Az Immuno cég polgári pert indított az ügyben, és a csimpánzok visszaszolgáltatását kérte. A bíróság helyt adott a keresetnek, és úgy döntött, hogy az állatmenhelynek nincs joga megtagadni a két csimpánz átadását.

A döntés időzítése különösen érdekes, mivel az eljárás során lépett hatályba az ABGB új, állatokra vonatkozó 285a. szakasza. Ebben a tekintetben a bíróság megállapította, hogy „*még ha az ABGB 285a. szakaszát alkalmaznák is, ez nem változtatna a végeredményen, mivel az állatok továbbra is gondnoksági megállapodás hatálya alá tartoznak, de tulajdonjog tárgyát képezhetik*”.⁴⁹

A hivatkozott ügy kapcsán fontos kiemelni, hogy az ABGB módosítása ellenére sem ítélt volna másképp a bíróság, így az új törvényi szakaszt inkább erkölcsi szempontból fontos normának tekinthetjük és eltérő rendelkezés hiányában továbbra is a dolgokkal azonosan rendezik az állatok jogi sorsát.

47 1Ob254/22t.

48 RIS - Rechtssätze und Entscheidungstext 4Ob544/89 - Justiz 4 Ob 544/89. Entscheidungstext OGH 11.07.1989 4 Ob 544/89 SZ 62/132 European Case Law Identifier (ECLI) ECLI:AT:OGH0002:1989:RS0009049.

49 4 Ob 544/89. Az ügy másik érdekes aspektusa az állatok polgári jogi státuszával kapcsolatos gyámság iránti kérelem volt. Az állatmenhely később kérelmet nyújtott be *Hiasl* gyámjának kijelölésére. Az osztrák adományozók nagy összegű adományt gyűjtöttek össze a majom jövőjének biztosítására, de az osztrák jog szerint gondozói nem használhatják fel ezt az összeget. Első fokon a kérelmet elutasították: nincs jogalap a gyámság alá helyezésre, mert a csimpánz mentális állapota nem mutatja romlás jeleit, és nincs veszélyben. A Legfelsőbb Bíróság azt állapította meg, hogy *Hiasl* nem ember és csak ember helyezhető gyámság alá. Lásd bővebben: BALLUCH – THEUER, Trial on personhood for chimp „Hiasl” 335., valamint: Bevilacqua Chimpanzees in court 73.

4. Az állatok jogállására vonatkozó polgári jogi szabályok és joggyakorlat Svájcban

Svájcban számos reformot vezetettek be az állatok helyzetének és védelmének javítása érdekében. 1993-ban a „*teremtmények méltósága*” kifejezés bekerült a Svájci Államszövetség szövetségi alkotmányába (*Bundesverfassung*)⁵⁰, és ennek alapján 2008-ban a teljesen átdolgozott állatvédelmi törvényben (304/2010. sz. törvény) „*állatok méltósága*” formában szerepeltették.⁵¹ Így Svájc volt az első ország a világon, amely a teremtmények méltóságának védelmét beépítette alkotmányába.⁵² Az alkotmány 120. cikke kimondja, hogy „*A Konföderáció törvényt hoz az állatok, növények és más szervezetek reprodukzív és genetikai anyagának felhasználásáról. Ennek során figyelembe veszi az élőlények méltóságát [Würde der Kreatur], valamint az emberek, állatok és a környezet biztonságát, és védi az állat- és növényfajok genetikai sokféleségét.*”⁵³ Az alkotmányos rendelkezés eredetileg a géntechnika visszaéléseivel szemben kívánta védeni a teremtmények méltóságát, ma azonban már nem csak a géntechnika ellen, hanem az egész jogrendszerben általános alkotmányos elvként ismerik el azt. Ez az elv kell, hogy vezérelje az állam tevékenységét.⁵⁴ Svájcban az uralkodó jogi vélemény szerint a teremtmények méltóságának védelme megköveteli az állatok veleszületett értékének tiszteletben tartását.⁵⁵

Ez a velük született érték az állatok létezését és másságát tiszteli, nem pedig az állatok ember általi felhasználásának figyelembevételén alapul, vagy azzal merül ki.⁵⁶ A svájci szövetségi legfelsőbb bíróság joggyakorlata alapján az állatok méltósága nem egyenlő az emberekével, de nem is tagadja a két fogalom közötti kategorikus különbséget. Csak hangsúlyozza a hasonlóságukat.⁵⁷

A polgári jogi szabályozással kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy 2003-ban lépett hatályba a svájci polgári törvénykönyv (a továbbiakban: ZGB) módosítása. A ZGB állatvédelmi szempontjából mérőföldkőnek számító cikke kimondta, hogy az állatok nem dolgok, ami változásokat hozott a polgári jog szabályaiban, beleértve az öröklési jogot és a kártérítési jogot is.⁵⁸ A jogszabály-módosítás

50 The Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999 (SR 101).

51 MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 1.

52 MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 3. „*Three-quarters of the votes and all of the cantons except for one approved the new constitutional article. Article 120 Const.*” *The Swiss Federal Constitution Bundesverfassung* (BV).

53 120. cikk *The Swiss Federal Constitution Bundesverfassung* (BV).

54 MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 3.

55 Ez egyes esetekben még növényekre is vonatkozik.

56 MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 3.

57 MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 10. „*The concept of animal dignity first emerged in two recent verdicts of Switzerland’s highest court, the Swiss Federal Supreme Court, in October 2009. These were judgments with respect to animal testing, and it was here that the Tribunal invoked the principle of the dignity of animals for the very first time: Even if it [the dignity of animals] cannot and should not be equated with human dignity, this indeed requires that natural creatures, at least to a certain degree, be regarded and valued as being of equal stature with humans. (...) The consanguinity existing between the dignity of animals and that of humans can be seen in particular with regard to non-human primates.*” (Swiss Federal Supreme Court, decision No. 135 (2009).

58 MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 1. Statement of the Federal Ethics Committee on Non-Human Biotechnology ECNH, *The Dignity of Living Beings with Regard to Plants: Moral Considerations of Plants for Their Own Sake*.

célja az volt, hogy törvénybe iktassa a svájci lakosság többségének általánosan változó állatokról alkotott véleményét.⁵⁹ A ZGB⁶⁰ 641a. §-a kimondja: „(1) Az állatok nem dolgok. (2) Ha az állatokra vonatkozó eltérő szabályozás nem létezik, a dolgokra vonatkozó rendelkezések alkalmazandók.”

Ezzel a polgári jogi szabályozással Svájc nem hozott létre az állatokra vonatkozó külön jogi kategóriát.⁶¹ A svájci polgári jogi rendelkezésekben a jogalkotó szándéka az volt, hogy javítsa az állatok jogi státuszát, de az állatokra vonatkozó szabályok elsősorban az állat tulajdonosának vagy tartójának helyzetét rendezik.⁶²

A svájci jogszabályok nemcsak kimondják, hogy az állatok nem dolgok, hanem foglalkoznak az állatok jogállásával a családjog, a kártérítési jog és az öröklési jog területén is. A családjoggal kapcsolatban a ZGB 651a. §-a a következőképp rendelkezik: „(1) Azokat az állatokat, amelyeket háztartási célokra tartanak, és nem vagyontárgyként vagy pénzkeresés céljából, a bíróság vitás esetben annak a félnek ítéli oda, aki az állatvédelem szempontjából biztosítja az állat jobb tartását. (2) A bíróság kötelezheti az állat tulajdonjogát megszerző személyt, hogy a másik félnek megfelelő kártérítést fizessen; a bíróság a kártérítés összegét saját belátása szerint határozza meg. (3) A bíróság meghozza a szükséges óvintézkedéseket, különös tekintettel az állat ideiglenes elhelyezésére.”⁶³

A ZGB hivatkozott 651a. §-a a házastársak közös háziállatának további jogi státuszát szabályozza. Amennyiben a felek nem tudnak megegyezni a házasság felbontása kapcsán, a bíróság a polgári törvénykönyv szabályainak megfelelően dönt az állat elhelyezéséről, és az állatot annak a félnek ítéli oda, aki az állat jobb tartását biztosítani tudja. A ZGB rendelkezései csak azokra az állatokra vonatkoznak, amelyeket háziállatként tartanak, és nem vagyontárgyként vagy pénzkeresés céljából. A bíróság elrendelheti, hogy az állat átadását követően a másik fél megfelelő kártérítést fizessen, vagy az állat elhelyezése mellett ideiglenes intézkedéseket hozzon az állat védelme érdekében.⁶⁴ Az állatok elhelyezésével kapcsolatban érdekes szempont, hogy figyelembe kell venni Svájc állatvédelmi törvényét (*Tierschutzgesetz*, TSchG)⁶⁵ is, ami azt jelenti, hogy bizonyos társas állatokat, pl. nyulakat vagy tengerimalacokat, nem lehet egymástól elválasztani.⁶⁶

59 Bericht der Kommission für Rechtsfragen des Ständerats, Parlamentarische Initiative. Die Tiere in der schweizerischen Rechtsordnung, in Bundesblatt Vol 25 (Jan. 2002).

60 The Swiss Civil Code (Swiss Civil Code of 10 December 1907 (Status as of 1 January 2025); ZGB 641a § „(1) Animals are not objects. (2) Where no special provisions exist for animals, they are subject to the provisions governing objects.” (AS 2003 463; BBl 2002 4164 5806).

61 MICHEL – KAYASSEH, The Legal Situation of Animals in Switzerland 20. „Ez valószínűleg a svájci parlamentben kialakult ellenzék és egyes érdekcsoportok általános félelme eredménye volt, hogy az állatok jogilag személynek minősülhetnek, saját független jogokkal (és így például peres félként szerepelhetnek a bíróság előtt).”

62 MICHEL – KAYASSEH, The Legal Situation of Animals in Switzerland 20. Bericht der Kommission für Rechtsfragen des Ständerats, Parlamentarische Initiative. Die Tiere in der schweizerischen Rechtsordnung, in Bundesblatt Vol 25 (Jan. 2002).

63 ZGB 651a. § „(1) In the event of disputes over ownership of animals kept as pets rather than for investment or commercial purposes, the court will award sole ownership to whichever party offers the better conditions of animal welfare in which to keep the animal. (2) The court may order the person to whom ownership of the animal is awarded to provide appropriate compensation to the other party; the court determines the amount at its discretion. (3) The court shall take all necessary provisional measures, in particular in relation to the animal’s care in the interim.” (AS 2003 463; BBl 2002 4164 5806).

64 A svájci polgári törvénykönyv 205. cikke alapján az egyik házastársnak teljes kártérítést kell kapnia, ha egy tárgy kizárólagos tulajdonjoga a másik házastársnak kerül kiosztásra, amennyiben ő bizonyítani tudta, hogy az ő érdeke elsőséget élvez.

65 <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2008/414/de>.

66 MICHEL – KAYASSEH, The Legal Situation of Animals in Switzerland 31.

Mivel a ZGB 651a. §-a az állatok méltóságának alkotmányos elvén alapul, az állatok jóléte mindig elsőbbséget élvez a felek érdekei felett, ha azok ütköznek egymással.⁶⁷ A bíró ezért elrendelheti az állat ideiglenes gondozását, vagy elhelyezheti azt az olyan félnél, aki jobb körülményeket tud biztosítani az állat számára⁶⁸, de ha egyik fél sem képes erre, az állatot menhelyre viszik, amennyiben ez a megoldás kedvezőbb az állat jólétének. A bíró a házasság felbontásával kapcsolatos végleges döntésként is elrendelheti a menhelyen történő elhelyezést. Amennyiben a bíró joghézaggal találkozik, a ZGB 1. § (3) alapján a hiteles tanítást, azaz a jogtudomány álláspontját és a szokásokat („*bewahrte Lehre und Überlieferung*”) kell követnie annak kitöltésekor, figyelemmel arra, hogy a törvény célja nem irányul minden jogviszony átfogó szabályozására.⁶⁹

A svájci jog a kártérítési jog keretében is figyelembe veszi az állatok különleges értékét. A svájci kötelmi jogi kódex (a továbbiakban: Swiss CO)⁷⁰ 42. § (3) bekezdése⁷¹ és 43. § (1) bekezdése⁷² 2003-ban lépett hatályba. A 42. § (3) bekezdése az állatorvosi költségek megtérítésére vonatkozik, a 43. § (1) bekezdése pedig bizonyos körülmények között felhatalmazza a bírót, hogy az állat érzelmi értékének megfelelő összeget ítéljen meg a tulajdonosának.⁷³ Ez elismeri, hogy háziállataink értéke elsősorban érzelmi, nem pedig anyagi jellegű, azonban fontos megjegyezni, hogy a cikkeket csak akkor alkalmazandók, ha az állatot házi környezetben tartják, és nem pénzügyi vagy nyereségszerzési célból.

Az öröklési eljárások kapcsán szintén a ZGB 651. §-a rendelkezik az állatok jogi státuszáról a tulajdonos halála esetén. Svájcban – más európai országokkal összehangban – az állatok önálló jogképességük hiánya miatt az elhunyt személy vagyonának részét képezik.⁷⁴ A svájci jog szerint az örökösök a halálest időpontjában megszerzik az elhunyt összes vagyonát és kötelezettségeit. A ZGB rendelkezései alapján abban az esetben, ha az örökösök nem tudnak megegyezni a hagyaték részét képező állat jogi sorsáról, a hagyatéki eljárás további kimenetele attól függ, hogy az állat tartása kereskedelmi vagy nem kereskedelmi célt szolgált-e. A kereskedelmi célból tartott állatokat az öröklési jog általános szabályai szerint adják át az örökösöknek.⁷⁵ Ebben az esetben tehát a ZGB az állatokat tárgyakkal egyenértékűnek tekint. A kedvtelésből tartott állatokra azonban a ZGB 651a. §-a vonatkozik, amelyet korábban a családjog keretében tárgyaltunk, és így az állat jólétének szempontjából az állat legfőbb érdeke az elsődleges. Ha az örökösök között vita alakul ki a kedvtelésből tartott állatról, a bíróság kizárólagos tulajdonjogot ítél oda annak a félnek, aki

67 MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 31.

68 MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 34.

69 HAMZA, *Az európai magánjog fejlődése a kezdetektől a XX. század végéig* 165., HAMZA, *Die Entwicklung des Privatrechts auf römischrechtlicher Grundlage* 126.

70 *Swiss Code of Obligations Systematic Compilation of the Federal Legislation*, No. 220; MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 19.

71 *Swiss CO Art. 42 (3)* „*The costs of treating animals kept as pets rather than for investment or commercial purposes may be claimed within appropriate limits as a loss even if they exceed the value of the animal.*” „*A befektetési vagy kereskedelmi célokra tartott állatok helyett háziállatként tartott állatok kezelésének költségei megfelelő határok között veszteségként igényelhetők, még akkor is, ha azok meghaladják az állat értékét.*”

72 *Swiss CO Art. 43 (1)* „*Where an animal kept as a pet rather than for investment or commercial purposes has been injured or killed, the court may take appropriate account of its sentimental value to its owner or his dependants.*” „*Ha egy állatot nem befektetési vagy kereskedelmi célból, hanem háziállatként tartanak, és az állat megsérül vagy elpusztul, a bíróság megfelelően figyelembe veheti az állat érzelmi értékét a tulajdonos vagy az ő eltartottai számára.*”

73 MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 19.

74 MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 37.

75 *ZGB Art. 611*. MICHEL – KAYASSEH, *The Legal Situation of Animals in Switzerland* 37.

az állat jólétének szempontjából jobb elhelyezést biztosít számára.⁷⁶ Az állatok jogképesség hiányában nem lehetnek örökösök, de az állat tulajdonosa dönthet úgy, hogy az állat gondozásának terhét (díját) a hagyatékhoz vagy az örökséghez köti.⁷⁷

A 2003-as módosítással a ZGB rendelkezéseit kiegészítették azokkal az esetekkel, amikor egy állatot jelölnek meg a végrendeletben. A korábbi joggyakorlat szerint az örökös ebben az esetben nem létezőnek minősült, figyelembe véve, hogy a svájci jog szerint az állatok nem lehetnek örökösök vagy hagyományosok.⁷⁸ Ennek ellenére, az állatok védelme érdekében a 482. § (4) bekezdése kimondja: „*Ha az állatot a végrendeletben figyelembe veszik, a vonatkozó rendelkezés azt jelenti, hogy az állatot a jólétét biztosítva megfelelően kell gondozni.*” A 651a. §-al ellentétben a 482. § (1) bekezdésének 4. pontja nem írja elő a törvény korlátozott alkalmazhatóságát csak a kedvtelésből tartott állatokra.⁷⁹ Mindezek alapján megállapítható, hogy Svájc az állatok polgári jogi státuszának rendezése tekintetében előremutató szabályozással rendelkezik: a ZGB kimondja azt, hogy az állatok nem dolgok, és konkrét rendelkezéseket is megállapít vonatkozásukban a polgári jogi kapcsolatokban, továbbá az állatok legfőbb érdeke a korábban tárgyalt osztrák joggyakorlattal egyezően alakul, azaz az állatok jogi sorsát a méltányosság elve alapján határozták meg.

5. Az állatok jogállására vonatkozó polgári jogi szabályok és joggyakorlat Magyarországon

A magyar magánjog szabályai szerint az állatok jogállását a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) Ötödik könyve, a dologi jogi szabályok körében rendezi.⁸⁰ A Ptk. 5:14. §-a (3) bekezdése szerint: „(3) *A dologra vonatkozó szabályokat az állatokra a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembevételével kell alkalmazni.*”

A korábbi, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: régi Ptk.) nem tartalmazott az állatokra vonatkozó külön rendelkezéseket. A régi Ptk. 94. § (1) bekezdése szerint „*Minden birtokba vehető dolog tulajdonjog tárgya lehet.*” Az állatok az élő és élettelen dolgok osztályozásának kritériuma szerint élő dolgokként voltak besorolva, és a tulajdonjog tárgyát képezték.⁸¹ A hatályos Ptk. bevezette a „*természetüknek megfelelő eltérések*” kifejezést, amelyet az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény (a továbbiakban: Átv.)

76 MICHEL – KAYASSEH, The Legal Situation of Animals in Switzerland 37. „*Under Swiss law, descendants, spouses and parents are statutory heirs who are protected by the mandatory rules on statutory legal portions. For this reason, a person can only dispose of his whole estate at his discretion if there are no statutory heirs.*” ZGB Art. 470 „(1) *A person who is survived by issue, a spouse or a registered partner may make a disposition mortis causa of that part of his or her property which exceeds the statutory entitlement of the survivor or survivors. (2) A person who is not survived by any such heirs may dispose of his or her entire property by disposition mortis causa.*” Article 466 „*Where the deceased leaves no heirs, his or her estate passes to the canton in which he or she was last resident or to the commune designated by the law of that canton.*”

77 MICHEL – KAYASSEH, The Legal Situation of Animals in Switzerland 38. „*The testators directions can either be very specific, the testator might leave detailed instructions regarding food, housing, or medical care; or just very basic instructions.*”

78 MICHEL – KAYASSEH, The Legal Situation of Animals in Switzerland 38.

79 MICHEL – KAYASSEH, The Legal Situation of Animals in Switzerland 38.

80 LÉNÁRD-MALETICS, Civil Law Aspects of Animal Protection in Hungary 89.

81 CZERNY, Az állatvédelem tízéves törvénye és tízparancsolata 13.; Lásd bővebben: LENKOVICS, Dologi jog.

rendelkezéseinek figyelembevételével építettek be magánjogi törvénykönyvünkbe.⁸² Az Ávtv. preambuluma kimondja, hogy „az állatok érezni, szenvedni és örülni képes élőlények, tisztelőben tartásuk, jó közérzetük biztosítása minden ember erkölcsi kötelessége”. A Ptk. kommentárja szerint a fenti kitétel ellenére az állatok továbbra is dolognak minősülnek, figyelemmel arra, hogy az állatoknak nincsen személyisége és birtokba vehetőek, tárgyai a vagyoni forgalomnak.⁸³

A Ptk. dogmatikus értelemben utalószabállyal határozza meg az állatok magánjogi státuszára vonatkozó általános szabályt, kimondva, hogy a dolgokra alkalmazandó szabályok vonatkoznak rájuk is.⁸⁴ Ugyanakkor, ez az általános szabály (a főszabály) alól kivételt téve, a törvénykönyv kizárja az állatokat az ingóságok általános köréből, és előírja, hogy figyelembe kell venni a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezéseket. Bár a természetbeli különbségek bevezetése a jogba követi a nemzetközi tendenciát, ez nem ad új jogi státuszt az állatoknak, mivel azok továbbra is a dolgok jogának szabályai alá tartoznak.⁸⁵

Az állatok magánjogi státuszának sajátossága a Ptk. hivatkozott utalószabálya [5:14. § (3) bek.] alapján a természetükre irányadó jogszabályi rendelkezések alkalmazását írja elő, így közjogi és magánjogi normákból is fakad. A büntetőjogi szabályok is kifejezik az állatok speciális dologi státuszát, az élő és élettelen dolgok közötti különbségtételt, így az állatkínzás elkülönül a dologrongálástól, 2004 óta külön büntetőjogi törvényi tényállás⁸⁶, melynek kriminalizálása óta a szabályozás folyamatos szigorodása figyelhető meg.⁸⁷ A rongálás és az állatkínzás büntetési tétele tehát eltérő, kifejezve az állatok speciális értékét. Azonban a dologi jogi státusból eredően, jogalanyiség hiányában azonban az állatok jogi értelemben nem lehetnek az állatkínzás sértettjei, így a sértett a társadalom, míg az állatok a bűncselekmény elkövetési tárgyai.⁸⁸ Az állatkínzás elkövetési tárgyának polgári jogi státusza, az élő és élettelen dolgok közötti különbségtétel kihatással van az állatkínzás büntetőjogi értékelése szempontjából is.⁸⁹ Fontos azonban kiemelni, hogy a dologi jogi státusz alapján a vagyoni értékkel bíró állat elpusztulása vagy megsebesítése vagyon elleni bűncselekménynek, azaz rongálásnak is minősül, melyre figyelemmel az állatkínzás és a rongálás halmazatban is megállapítható.⁹⁰ Az élő dolgokra vonatkozó sajátos szabályok irányadóak az állatokra a végrehajtási eljárások során is. Az állat, mint speciális ingóság értékesítése körében a lefoglalt állatot a jó gazda gondosságával kell tartani, megfelelően ellátni és amennyiben szükséges lenne, az állatorvosi ellátását is biztosítani.⁹¹ Szintén a büntetőeljárás során történő lefoglalás esetén is, ha a tárgya élő állat, akkor a foglalás során érvényesülni kell az arányosság követelményének és az élőlény kíméletének.⁹²

82 „Új rendelkezés a Magyar Polgári Törvénykönyvben: a tulajdonra vonatkozó rendelkezések az állatokra csak természetük szerint vonatkoznak, a törvény vonatkozó rendelkezéseinek figyelembevételével. Ezt a szabályt az állatok védelméről és kíméletéről szóló 1998. évi XXVIII. törvény vezette be.” PETRIK, Polgári jog I-IV.; lásd: LÉNÁRD-MALETICS, Civil Law Aspects of Animal Protection in Hungary 90.

83 PETRIK, Polgári jog I-IV. EMBERSICS, Az állatvédelem kialakulása és történeti áttekintése 217.

84 LÉNÁRD-MALETICS, Civil Law Aspects of Animal Protection in Hungary 90.

85 LÉNÁRDNÉ MALETICS – NOCHTA, Az állatok magánjogi státusz helyzetéről 313.

86 Az állatkínzás 2004. április 24-től minősül bűncselekménynek Magyarországon, amit a 2004. évi X. törvény integrált a Btk.-ba.

87 VETTER, Állatvédelmi jog 148.

88 VETTER, Állatvédelmi jog 149., AMBRUS, Az állatkínzás bűncselekményének jogi tárgyai 454.

89 KAJÓ, Az állatkínzás elkövetési tárgyának polgári jogi státusza 17.

90 VETTER, Állatvédelmi jog 148.

91 LUKÁCS, Állatvédelem a bírósági végrehajtás tükrében 47.

92 FEJES, Ki (nem) hajtja végre az állatok előzetes értékesítését? 87.

Az állattartó jogainak gyakorlását korlátozó, a dologi jogi szabályoktól eltérő rendelkezést állapít meg a korábban már hivatkozott Ávtv. az ingó dolog derelictioja kapcsán, és deklarálja, hogy: „Az ember környezetében tartott állat, valamint a veszélyes állat tulajdonjogával, tartásával felhagyni nem szabad. Az állat elűzése, elhagyása vagy kitétele tilos”.⁹³ A Ptk. szabályai ebben a körben kiegészülnek, és az élő állatra irányadó természetük szerinti állatvédelmi szabályozás alapján az állat tulajdonjogával nem lehet felhagyni, tekintettel a közjogi szabályozásra.⁹⁴ Az állattartás kapcsán tehát a jó gazda gondosságának Ávtv.-ben rögzített szabályai szerint kell eljárni, ami túlmutat a Ptk. általános alapelvei között rögzített elvárható magatartás követelményén és többletkötelezettséget is jelent. Az állatok speciális dologi státusza a találás szabályai kapcsán is érvényesül, mind a befogásuk, mind a tartásuk tekintetében.⁹⁵ Az állatok letétbe helyezése esetén a letéteményes nem kizárólag a dolog megőrzésére köteles, hanem a természetes gyümölcsök beszédésére is.⁹⁶

A magyar jog szerint az állatok vagyontárgyakként minősülnek, ezért fontos megvizsgálni jogi sorsukat családjogi ügyekben. Általános szabály, hogy a házastársak által vásárolt állatok közös vagyontárgyak-e, és a házastársi vagyontársaság fennállása alatt – amennyiben ez a törvényes vagyoni jogi rendszer érvényesül a felek között – az állat gondozásával és kezelésével kapcsolatos kötelezettségek egyformán terhelik mindkét házastársat.⁹⁷ Szerződéses vagyoni jogi rendszer esetén értelemszerűen a házassági vagyoni jogi szerződésnek megfelelően kell eljárni az állatok vonatkozásában is.

A házassági vagyoni jogi igények érvényesítésekor az állat osztja a dologi jogi sorsát, tehát a felek között az általa képviselt pénzügyi érték rendezése után az egyik házastárs kizárólagos tulajdonává válhat.⁹⁸ Sok esetben azonban a kérdés vagyoni rendezése nem nyújt kielégítő megoldást, mivel figyelmen kívül hagyja az állatokhoz fűződő érzelmi többletet. Fontos megjegyezni, hogy a 2016. évi CXXX. törvény szerint a 2018-ban hatályba léptetett új polgári eljárásjogi kódex előtt sem volt az állattal való kapcsolattartás kötelező járulékos kérdés a házasság felbontására irányuló eljárásokban, így az állat jogi sorsa bizonytalan maradhatott.⁹⁹ Bontáskor a vagyoni jogi igények tekintetében csak a háziállatok természetének megfelelő különbségek voltak megállapíthatók, ami minimális rugalmasságot biztosít a bíróságok számára.¹⁰⁰ A felek kérhették az állat által képviselt aktív és passzív pénzügyi érték rendezését szerződéses követeléseként, de egyik fél sem igényelhetette az állat felügyeletét vagy vele való kapcsolatot.¹⁰¹ Ezek a kérdések hatályos jogunkban már a bontópertől elkülönülő házassági vagyoni jogi jogvitákban relevánsak.

A magyar bírói joggyakorlat kapcsán szükséges kiemelni a Pfv.II.20.685/2007/5 számú ítéletet, melynek indoklásában a bíróság kifejtette, „...a házassági vagyontársasághoz tartozó állat vonatkozásában a vagyontársaság fennállása alatt az állattartó kötelezettségei mindkét házastársat egyaránt terhelik, az életközösség megszűnése után pedig bármelyik házastárs követelheti az állat felek

93 Ávtv. 8. §.

94 KAJÓ, Állattelhagyás-e a TNR-módszer? 22.

95 NAGY, A befogott és a talált állatok jogi sorsa 12. Lásd például a szomszédjogok és a tulajdonjog korlátainak különös szabályairól szóló 2013. évi CLXXIV. törvény 2. § (1) bekezdését.

96 KOVÁCS, Néhány változás a letéti szerződések szabályozásában 4.

97 CSEHI, 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 635–636.

98 CSEHI, 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 635–636.

99 CSEHI, 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről 635–636.

100 JÁMBOR, Az állatvédelem magánjogi vonatkozásai 43.

101 Pfv.II.20.685/2007/5.

közötti megosztását is, nevezetesen: az állatnak valamelyik házastárs kizárólagos tulajdonába adását, valamint az általa képviselt aktív és passzív vagyoni értéknek a felek közötti kötelmi jellegű elszámolását. Nem igényelheti viszont jogszerűen egyik házastárs sem a közös tulajdonú állat elhelyezését és a vele való kapcsolattartás szabályozását, mert ilyen jogról sem az állatok védelméről és kíméletéről szóló törvény, sem egyéb jogszabály nem rendelkezik. A »kedvtelésből tartott« kutya vagy más állat pusztá birtokolásának ténye viszont lényegében mindannak az elsősorban nem vagyoni jellegű előnynek: az állat gazdájához való ragaszkodásának, szeretetének és hűségének a kizárólagos realizálásával is együtt jár, amelyek miatt az ember az ilyen állat tartásában »kedvét leli«. Az említett nem vagyoni jellegű előnyök ellentételezéseként pedig a közös tulajdonú kutyát ténylegesen birtokában tartó és gondozó társtulajdonostól a kutya tartásával és gondozásával kapcsolatos költségek egyedüli viselése is elvárható, mert az említett költségeknek a másik, illetve többi társtulajdonosra való áthárítása nem csupán a nevezettek jogait és a kedvtelésből tartott kutyához fűződő törvényes érdekeit sértené, hanem – az alperes érvelésével ellentétben a kutyát ténylegesen gondozó házastársat a másik házastárs terhére méltánytalan vagyoni előnyhöz is juttatná.»

Az állatok dologként történő meghatározása az öröklési jogi ügyekben is meghatározó. A magyar jog az állatokat a hagyatéki eljárásokban ingó vagyonként kezeli. Hagyatéki eljárásokban¹⁰² csak akkor rendelkeznek róluk, ha értékük meghaladja a törvényben meghatározott öröklési adómentességi határt, amely örökösönként 300.000 forint.¹⁰³ Ekként az állatok megkülönböztetett értéke, érző lény mivolta a hagyatéki eljárások kapcsán nem releváns, pusztán a vagyoni érték a meghatározó. Az állatról való kötelező rendelkezést, jólétének biztosítását, vagy a méltányosság elvének alkalmazását sem a Ptk., sem a Hetv. nem írja elő. Az állatok jogi sorsának megnyugtató rendezésére a hatályos szabályozás alapján a végrendeletben történő előzetes rendelkezés jelenthet megoldást.¹⁰⁴ A magyar eljárásjogban nemrégiben történt fontos változás, hogy a hagyatéki eljárást leíró tájékoztató lap kiegészült azzal a követelménnyel, hogy az élő állatokat fel kell tüntetni a hagyaték leltárában, ha ezt az öröklésben érdekelt személy kéri.¹⁰⁵ Az örökösöknek korábban is volt ilyen lehetőségük, de ennek külön kiemelése az útmutatóban egy olyan folyamat kezdetét jelzi, amely egyre fontosabbá válik Magyarországon, ahol az állatokat már nem kezelik úgy, mint a polgári jogi viszonyokban szereplő tárgyakat.

Összegzésként elmondható, hogy a magyar polgári jog az állatokat dologként kezeli, így az állatok jogi sorsa a dolgokra vonatkozó szabályok alapján rendezhető polgári peres és nemperes eljárásokban, a természetüknek megfelelő eltéréseket megállapító törvényi rendelkezések figyelembe vételével.

102 A hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvény 20. § (1) bekezdés d) A hagyatékba tartozó ingóságokat leltárba kell venni, ha azok értéke meghaladja a törvényben meghatározott öröklési illetékmentességi értékhatárt.

103 Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény 16. § (1) Mentés az öröklési illeték alól: d) az egy örökösnek jutó ingóörökség 300.000 forint forgalmi értéket meg nem haladó része. Az értékhatár megállapításánál a más címen illetékmentes ingóságot, továbbá az örökhagyó gépjárművének, pótkocsijának értékét, ruházatát és a személyes használatra szolgáló szokásos mértékű vagyontárgyait figyelmen kívül kell hagyni. Lásd hozzá: D. HORVÁTH, A hagyaték részét képező állat jogi státusza a hagyatéki eljárás fényében 50.

104 KAJÓ, Gondolatok az élő állat mint hagyaték témakörében 14.

105 <https://kozosugyunkazallatvedelem.hu/hirek/257-a-kozos-ugyunk-az-allatvedelem-alapitvany-lepeseket-tett-az-elo-allatok-hagyateki-eljarasban-valo-kezelesenek-rendezese-fele/>; részletek: <https://mokk.hu/hagyateki-eljaras/>.

6. Záró gondolatok

Tanulmányomban az állatok polgári jogi státuszának a joggyakorlatra gyakorolt hatását vizsgáltam három ország – Ausztria, Svájc és Magyarország – vonatkozó szabályozása és joggyakorlata alapján. Megállapítható, hogy a svájci polgári jog jelenleg a legmagasabb szintet képviseli Európában, azaz a polgári törvénykönyv nemcsak kimondja, hogy az állatok nem dolgok, hanem különböző, az állatokra alkalmazandó rendelkezéseket is tartalmaz egyes polgári jogi jogviszonyok kapcsán (családjog, öröklési jog). Az osztrák polgári jog a második szintet reprezentálja, azaz a polgári törvénykönyvük kimondja, hogy az állatok nem dolgok, de nem tartalmaz külön rendelkezéseket a családjog és az öröklési jog területén. A magyar polgári jogi szabályozás a legalacsonyabb szintű a vizsgált három közül, figyelemmel arra, hogy a polgári törvénykönyv nem állapítja meg, hogy az állatok nem dolgok, csak előírja a természetüknek megfelelő kivételek alkalmazását, és nem állapít meg külön szabályokat a polgári jogi kapcsolatok vonatkozásában.

Az állatoknak a római jogon alapuló, dologként való hagyományos meghatározása meghaladtá vált. A jelenlegi jogi helyzetben azonban annak deklarálása a polgári jogi szabályok kapcsán, hogy az állatok nem dolgok, inkább erkölcsi értékkel bír, mivel nem jelent új jogi státuszt, és eltérő rendelkezések hiányában továbbra is a dolgokra vonatkozó szabályokat rendelik alkalmazni. Úgy vélem, hogy az állatok védelmét a hazai polgári jogban az biztosítaná, ha kimondanánk, hogy nem dolgok, és meghatároznánk a rájuk vonatkozó eltérő szabályokat az egyes polgári jogi kapcsolatokban. Mindez nem jelent új jogi státuszt, de az állatok érző természetének elismerése kiemelkedő fontosságú a védelmük szempontjából.

Felhasznált irodalom és források

- ABGB = Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, <https://www.jusline.at/gesetz/abgb> (2025. 01. 20.)
- Bundes-Verfassungsgesetz (B-VG) StF: BGBl. Nr. 1/1930 (WV) idF BGBl. I Nr. 194/1999 (DFB)
- Bundesrecht konsolidiert: Gesamte Rechtsvorschrift für Ehegesetz, Fassung vom 30. 09. 2025 <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001871> (2025. 01. 20.)
- The Federal Constitution of the Swiss Confederation of 18 April 1999 (SR 101)
- ZGB = Swiss Civil Code of 10 December 1907, https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en (2025. 03. 20.)
- Swiss Code of Obligations Systematic Compilation of the Federal Legislation, No. 220 <https://www.acerislaw.com/wp-content/uploads/2023/03/Swiss-Code-of-Obligations.pdf> (2025. 07. 10.)
- AMBRUS István: Az állatkínzás bűncselekményének jogi tárgyai, egyes dogmatikai kérdései, valamint de lege ferenda szabályozása [Legal Subjects of the Crime of Animal Cruelty, Certain Dogmatic Issues, and de lege ferenda Regulation]. Magyar Jog 2021/7–8. sz. 452-466.
- BALLUCH, Martin – THEUER, Eberhart: Trial on personhood for chimp „Hiasl”, ALTEX – Alternatives to animal experimentation. Vienna 2007
- BENEDEK Ferenc – PÓKECZ KOVÁCS Attila: Római magánjog. Budapest 2023
- BEVILAQUA, Ciméa Barbato: Chimpanzees in court. What difference does it make? In: OTOMO, Yoriko – MUSSAWIR, Ed (szerk.): Law and the Question of the Animal. London 2013, 71–88.
- BLATTNER, Charlotte E.: Protecting Animals within and across borders. Extraterritorial Jurisdiction and the Challenges of Globalization. Oxford 2019
- CSEHI Zoltán (szerk.): 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről kommentárja. Budapest 2021
- CZERNY Róbert: Az állatvédelem tízéves törvénye és tízparancsolata (1998–2008). Budapest 2009

- FASEL, Raffael N.– BUTLER, Sean C.: *Animal Rights Law*. Dublin 2023
- FENYVES Attila – KERSCHNER, Ferdinand – VONKILCH, Andreas (szerk.): *Großkommentar zum ABGB Klang §§ 285–352*. Wien 2011
- DEGRAZIA, David: *The Rights of Animals*. Budapest 2002
- D. HORVÁTH Vanessza: A hagyaték részét képező állat jogi státusza a hagyatéki eljárás fényében, az állatvédelmi paradigmában való gondolkodás aktuális kihívásai a jog-alkalmazásban. *Közjegyzők Közlönye* 2025/1. sz. 43–65.
- EMBERSICS Judit: Az állatvédelem kialakulása és történeti áttekintése. *IAS* 2016/4. sz. 215–225.
- EPSTEIN, Yaffa – BERNET KEMPERS, Eva: *Animals and Nature as Rights Holders in the European Union*. *Modern Law Review* 2023/6. sz. 1–22.
- FEJES Péter: Ki (nem) hajtja végre az állatok előzetes értékesítését? *Jogtudományi Közlöny* 2026/2. sz. 87–91.
- FÖLDI András – HAMZA Gábor: *A római jog története és institúciói*. Budapest 2021
- GORDILHO, Heron Jose de Sanatana – SANTOS JÚNIOR, Cristovao Jose: *Revista Jurídica Luso-Brasileira. The Legal Status of Animals in Roman Tradition* 2020/4. sz. 1411–1445.
- HAMZA Gábor: *Az európai magánjog fejlődése a kezdetektől a XX. század végéig*. Budapest 2022
- HAMZA Gábor: *Die Entwicklung des Privatrechts auf römischrechtlicher Grundlage*. Budapest 2002
- HAMZA Gábor: *Wege der Entwicklung des Privatrechts in Europa*. Budapest 2007
- JÁMBOR Adrienn: Az állatvédelem magánjogi vonatkozásai. In: PAULOVICS Anita – JÁMBOR Adrienn – VETTER Szilvia – TURKOVICSNÉ KONCZ Ibolya Katalin – RITÓ Evelin (szerk.): *Az állatvédelem joga*. Miskolc 2023, 36–44.
- KAJÓ Cecília: Az állatkínzás elkövetési tárgyának polgári jogi státusza. *Jegyző* 2020/5. sz. 16–19.
- KAJÓ Cecília: Állatelhagyás-e a TNR-módszer? *Jegyző* 2024/1. sz. 19–22.
- KAJÓ Cecília: Gondolatok az élő állat mint hagyaték témakörében. *Jegyző* 2021/4. sz. 13–15.
- KELCH, Thomas: *A Short History of (Mostly) Western Animal Law Part I*. *Animal Law Review* 2012/19. sz. 23–62. <https://ssrn.com/abstract=3490300> (2026. 02. 04.)
- KOVÁCS László: Néhány változás a letéti szerződések szabályozásában. *CH* 2018/3. sz. 4–5.
- LEWIS, Andrew: *The Cambridge Companion To Roman Law*. Edinburgh 2015
- LENKOVICS Barnabás: *Dologi jog*. Budapest 2006
- LÉNÁRDNÉ MALETICS BORBÁLA – NOCHTA Tibor: Az állatok magánjogi státusz helyzetéről. *Magyar Jog* 2022/5. sz. 313–316.
- LÉNÁRD-MALETICS BORBÁLA: *Civil Law Aspects of Animal Protection in Hungary*. In: NOCHTA, Tibor (ed.): *Central European civil law studies*. Oradea 2024
- LORENZ, Konrad: *Rettet die Hoffnung. Conversations with Kurt Mündl*. Budapest 1991
- LUKÁCS Beatrix: Állatvédelem a bírósági végrehajtás tükrében. *Acta Animalia Hungarica* 2025/2. sz. 44–59.
- MICHEL, Margot – SCHNEIDER KAYASSEH, Eveline: *The Legal Situation of Animals in Switzerland: Two Steps Forward, One Step Back – Many Steps to go*. *Journal of Animal Law* 2011/7. sz. 1–42. <https://www.afgoetschel.com/de/downloads/legal-situation-of-animals-in-switzerland.pdf> (2026. 02. 04.)
- NAGY Csilla: A befogott és a talált állatok jogi sorsa. *Jegyző* 2021/5. sz. 12–15.
- PETRIK Ferenc: *Polgári jog I-IV. Kommentár a gyakorlat számára*. Budapest 2024
- PLESSIS, Paul J. du: *Borkowski's Textbook on Roman Law*. Oxford 2010
- SHALA, Nita – PUKA, Avni – PRATOLA Gianluigi: *Criminalization of animal cruelty in context: an Albanian perspective*. Zagreb 2021
- SHYAM, Geeta: *The legal status of animals: The world rethink its position*. *Alternative Law Journal* 2015/12. sz. 266–270.

- VETTER Szilvia: Az állatkínzás szabályozása gazdasági és társadalmi mutatók tükrében. Doktori (PhD) értekezés. Gödöllő 2020
- VETTER Szilvia: Állatvédelmi jog. Budapest 2024
- VETTER Szilvia: A Közös ügyünk az állatvédelem Alapítvány lépéseket tett az élő állatok hagyatéki eljárásban való kezelésének rendezése felé, <https://kozosugyunkazallatvedelem.hu/hirek/257-a-kozos-ugyunk-az-allatvedelem-alapitvany-lepeseket-tett-az-elo-allatok-hagyateki-eljarasban-valo-kezelesenek-rendezese-fele> (2025. 09. 05.)
- WEY, Alexandra: Voters decline to give limited rights to non human primates, <https://www.swissinfo.ch/eng/politics/voters-decline-to-give-limited-rights-to-non-human-primates/47343656> (2025. 04. 10.)
- WIEWIORSKI, Jacek – DOSTALÍK Petr.: The specific position of the animal, especially a dog in the roman world. *The Lawyer Quarterly* 2017/1. sz. 12–28.
- WILLEMSEN, Ariane: The dignity of living beings with regard to plants, Federal Ethics Committee on Non-Human Biotechnology (ECNH), Berne 2008, <https://www.ekah.admin.ch/inhalte/ekah-dateien/dokumentation/publikationen/e-Broschure-Wurde-Pflanze-2008.pdf> (2025. 01. 10.)